

Lisa. Eesti Arheoloogide Liidu ettepanekud muinsuskaitseaduse muutmiseks arheoloogiapärandi hoiu paremaks korraldamiseks. 25.11.2024.

Nr	Teema	Ettepanek	Selgitus
1	Otsingukeelualad	<p>3. peatükk 2. jagu. Arheoloogiline leid ja arheoloogiline leiukoht</p> <p>Muuta:</p> <p>2. jagu. Arheoloogiapärandi täiendav kaitse</p> <p>§ 25 lg 2 Igaüks peab rakendama ettevaatusmeetmeid, et vältida arheoloogilise leiukoha ja arheoloogilise leiu rikkumist ning hävitamist.</p> <p>Leiukohast teada saamisel võib amet määrata sellele viivitamatult otsingukeelu. Teave otsingukeelualade kohta avaldatakse kultuurimälestiste registris.</p> <p>Täiendada otsingukeelualaga ka muid asjakohaseid paragrahve, nt § 29 lg 2</p>	<p>Igal aastal leiavad arheoloogid ja otsinguvahendiga hobiotsijad maastikult keskmiselt u 80 uut muistist, kuid kaitse alla on jõudnud neist Muinsuskaitseameti pikaajalise ressursi puudusel (tööjõud, ekspertiisirahad) vaevu 5 %. Aastatel 2002–2023 on igal aastal ilmuva arheoloogiliste välitööde kogumiku andmeil kokku leitud u 1800 muistist, kuid sama ajavahemiku jooksul on maismaal mälestiseks tunnistatud kokku alla 100 muistise. Kaitsmata, st jätkuvalt hobiotsijatele avatud pole vaid vähese teabega kohad, vaid ka sellised paigad nagu Salme laevade leiukoht, mitmed pronksiaegsed kivikirstkalmed, rauaaja võimsad tarandkalmed ja linnused, hulgaliselt külakalmistuid. Muistis säilitab oma teadusliku potentsiaali vaid võimalikult puutumatuna, st kui säilivad leiud ja nende kontekst. Loomulikult ohustab muistiseid ehitus- ja kaevandustegevus, kuid sellised tegevused ei ole maastikul kõikehõlmavad ning menetluste käigus on suur tõenäosus, et info ka veel kaitsmata muistise olemasolust jõuab tööde kavandajani (ettepanekud allpool).</p> <p>Arheoloogiapärandi kaitset peab kiirendama info vahetamiseks hobiotsijatega, mistõttu tuleb anda Muinsuskaitseametile õigus määratleda otsingukeelu alasid (vt ettepanek). See kitsendus puudutab AINULT hobiotsijaid (otsimise lubamine on riigi antud eksklusiivne õigus otsida riigile kuuluvat vara – arheoloogiline leid kuulub riigile) ning ei vaja seetõttu kooskõlastusi ei maaomanike ega KOV-idega. Otsingukeelualad tuleb markeerida kultuurimälestiste registris ja Maa-ameti geoportaalil (kultuurimälestiste kihil). See vähendaks eri hobiotsijate poolt mitu korda ühe ja sama leiukoha avastamist, üleliigset leidude välja noppimist juba teada olevast muistisest ning leiuautasude menetlemist ja maksmist.</p> <p>Otsingukeelualad oleks pindalaliselt pigem väikesed, kindla leiukoha põhised. Praeguses praktikas MKA leidude nõunikud soovivad leidjal samast kohast enam mitte otsida, kuid selliselt pole võimalik infot jagada teistele otsijatele.</p>

2	Arheoloogiliste uuringute määramine	<p>§ 31:</p> <p>- Muuta pealkiri järgmiselt: Arheoloogiapärandi täiendav kaitse</p> <p>Täiendada ja muuta paragrahvi lõiked järgmiselt:</p> <p>(1) Käesolevas paragrahvis sätestatud nõudeid kohaldatakse seni avastamata või uurimata arheoloogiapärandi kaitseks, mis ei ole tunnistatud mälestiseks või arheoloogiliseks leiukohaks.</p> <p>(2) Kui mistahes paigas avastatakse ehitamisel, teede, kraavide ja trasside rajamisel või muude mulla- ja kaevetööde tegemisel arheoloogiline kultuurkiht või maasse, veekogusse või selle põhjasetesse mattunud ajaloolised ehituskonstruksioonid, on leidja kohustatud tööd peatama, säilitama koha muutmata kujul ning viivitamata teavitama sellest ametit.</p> <p>(3) Ametil on õigus peatada tööd kuni kaheks nädalaks, et teha kindlaks uuringute vajalikkus, määrata uuring ning hinnata asja vastavust riikliku kaitse eeldusele.</p> <p>(4) Kinnisasjal ja avalikus veekogus, kus ameti käsutuses oleva teadusliku teabe põhjal võib leiduda arheoloogilisi esemeid, inimeste või arheoloogiline kultuurkiht, võib amet keskkonnamõju strateegilise ja keskkonnamõju hindamise, planeeringu, projekteerimistingimuste, ehitus- ja kaevandusloa menetlemise käigus määrata arheoloogilise uuringu.</p> <p>Käesolevas paragrahvi lõigetes 3 ja 4 märgitud uuringu määramisele ja tegemisele kohaldatakse käesoleva seaduse §-des 46–48 sätestatud.</p>	<p>Praegu kehtiva muinsuskaitseaduse eelnõu menetlemisel tegi Muinsuskaitseameti arheoloogiamälestiste eksperdinõukogu korduvalt ettepaneku (vt nt protokoll 5.10.2018) uues seaduses sätestada sarnane uuringute määramise õigus nagu see oli sätestatud kõigis varasemates iseseisvuse taastamise järgsetes muinsuskaitseadustes, viimati kehtinud seaduses § 40 lg 5.</p> <p>Ettepanekus toodud sõnastus ei tähenda, et kõik planeeringud/projektid, mida Eesti omavalitsustes ja muudes haldusorganites menetletakse, peaksid menetluse käigus jõudma Muinsuskaitseametisse. Ka varasemate seaduste kehtimisel see nii ei olnud. Praeguseks jagavad KOV-id projektide infot arheoloogiatundlike alade osas, muudel aladel eeldab selline säte MKA proaktiivset tegutsemist, nt Ametlike Teadaannete jälgimist.</p> <p>2019. aastal kehtima hakanud seaduses § 31 lg 3 ei täida oma eesmärgi arheoloogiapärandi täiendaval kaitsel, sest ei arvesta tegeliku vajadusega ega praktikaga. Keskkonnamõju hindamine on spetsiifiline ja kitsas menetlus, mida ei rakendata väga paljudel arheoloogiapärandi säilimist realselt mõjutavates menetlustes, näiteks elamuehitus. Praegust sätet ei ole võimalik kohendada linnades ja nende lähiümbruses, kus surve uute elamurajoonide rajamiseks on suurim ja pidevalt kasvav. Lisaks toimub enamik ehitustegevusest sellistes piirkondades kinnistupõhiselt, st ehituslikud küsimused lahendatakse ilma detailplaneeringuta ning vastavalt praktikale enamikel juhtudel projekteerimistingimuste menetlemise käigus (Ehitusseadus § 19, lõige 1 punkt 2). Praegused linnad aga asuvad paikades, kus asustuse ajalugu ulatub sajandite taha ning kaevetöödel on suur tõenäosus sattuda arheoloogilistele kultuurkihtidele.</p> <p>Seaduse muudatuse ettepanekus ei ole arheoloogilise uuringu nõuet piiritletud määruks loetletud arheoloogilise uuringu alaliigiga (nt eeluuring). Olenevalt objektist (nt linnades hoonestatud kinnistutel; sillutatud sõiduteedel jms) ei ole alati võimalik eeluuringuid läbi viia ning arheoloogilise teabeni saab jõuda vaid arheoloogilise jälgimise abil. Suuremahuliste objektide puhul seevastu võib uuringuks olla esmalt arheoloogiliste allikate koondamine ning kaartide uurimine kombineerituna arheoloogilise leirega.</p>
---	--	---	---

			<p>Praeguses sõnastuses on § 31 lg 3 uuringute määramine seotud kitsalt ajalooallikatega (ajaloolised dokumendid ja kaardid, rahvapärinus), mis pole arheoloogiapärandi mõttes piisav. Ajalooallikad võivad puududa, kuid see ei tähenda, et uuringute vajadus puuduks: nende määramisel on aluseks enamasti väga laialdane ning mitmekesine teaduslik teave, sh ajalooallikad, aga ka andmed varasematest leidudest, asustusajaloolised andmed, kohanimed, nt kiviaja asustuse uurimisel loodusteaduslikud teadmised (maastikureljeef, maakerge jms) jms.</p> <p>Uuringute eest hüvitist saavate isikute ringi ei ole põhjust kitsendada, sest selle sätte põhjal määratud uuringud, mis kannavad olemuslikult pärandi väljaselgitamise eesmärki, on kõige üldisemas mõttes avalikes huvides (vt täpsemalt ettepanek 6). Muinsuskaitseamet saab anda täpset infot väljapoole mälestisi ja nende kaitsevööndeid määratud uuringute kohta, kuid ettepaneku esitaja teada on see aastas u 10 ringis., max 20.</p> <p>Varasemates seadustes oli uuringute määramine sätestatud enne ehitust, kuid arheoloogiapärandi säilimist ja maaomanike huve silmas pidades on uuringud vajalik läbi viia planeerimise faasis, kus on võimalik teha veel muudatusi nt ehitusala ja/või mahu määramisel (kui võimalik, siis säilitada kõige inforohkemaid arheoloogilisi kihte).</p> <p>Tööde käigus ilmnenud arheoloogiliste kihtide kaitseks oli varasemates seadustes ametil õigus tööd peatada kuni kaheks nädalaks, et teha kindlaks uuringute vajadus. Praegu on seaduses üks nädal, kuid see aeg on ebapiisav.</p> <p>Praegu kehtiva tõlgenduse kohaselt tuleb ametil kohtades, kus töö käigus on paljandunud arheoloogilised leiud või kultuurikiht, uuringute määramiseks võtta ala ajutise kaitse alla. Selle dokumendi koostamine ja menetlus pole ühe nädalaga enamasti võimalik, samuti pole selline halduskoormus mõttekas, kui uuringute vajadus on selletagi ilmne. Seetõttu tuleks seaduses selgelt määrata, et sellises olukorras on ametil õigus kohe uuring määrata (vt meie ettepanek 6).</p>
--	--	--	---

3	Ajutine kaitse	<p>Muuta</p> <p>§ 23 (1) Ajutise kaitse alla võib asja või maa-ala võtta kuni 28 kuuks.</p>	<p>Looduskaitstes on kaitsekorralduse vajaduse väljaselgitamiseks antud riigile aega 28 kuud, ka muinsuskaitiselisi väärtusi omavate objektide puhul võtavad väärtuste hindamine ja kaasnevad menetlustoimingud aega. Seega: riiklike kitsenduste seadmise või mitteseadmise otsustamiseks on põhjendatud nii keskkonnakaitstes kui ka muinsuskaitstes ühetaoline õigus/kohustus.</p>
4	Mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamise menetlus	<p>Muuta ja lisada</p> <p>§ 15 Mälestiseks ja muinsuskaitsealaks tunnistamise ettepanek</p> <p>(1) Igaühel on õigus esitada ametile põhjendatud ettepanek asja või maa-ala riikliku kaitse alla võtmiseks.</p> <p>(2) Kui on esitatud mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise ettepanek või algatatud kaitse alla võtmise menetlus, siis on haldusorganil, kellele on esitatud taotlus muu haldusakti andmiseks, mis võib mõjutada ettepanekus nimetatud asja või maa-ala seisundit, õigus peatada haldusakti andmise menetlus. Haldusakti andmise menetlus peatatakse kuni mälestise või muinsuskaitseala kaitse alla võtmise või kaitse alla võtmisest keeldumise otsuse tegemiseni, kuid mitte kauemaks kui 28 kuuks haldusakti andmise menetluse peatamise otsuse tegemisest arvates.</p> <p>§ 16 lg 4 muuta:</p> <p>Amet otsustab riikliku kaitse eeldusi hinnates asja või maa-ala mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse algatamise.</p>	<p>Ettepaneku eesmärk täiendada §15 lõikega 2 ei ole Muinsuskaitseametile eksklusiivse õiguse andmine teiste haldusorganite tegevusse sekkumiseks, vaid luua sarnaselt looduskaitsele (LKS § 8 lg 6) neile endile võimalus konstruktiivseks koostööks. Nagu looduskaitstes, on ka mälestiste ja muinsuskaitsealade menetluses oluline, et teised selle asjaga seotud menetlused saaks teine haldusorgan selleks ajaks (nt detailplaneering, mis muudab maakasutust; kaevandusloa menetlus jms) peatada. See ei oleks automaatne, ent vajadusel rakendatav. Kui asutuste vahel koostöö toimib, siis ei ole vajadust ka neil puhkudel ajutist kaitset rakendada.</p> <p>§ 16 lg 4 on sõnastatud kehtivas seaduses selliselt, et võimaldab ametil menetlust mitte algatada “muudel asjaoludel” objekti puhul, millel on kõik riikliku kaitse eeldused olemas. Peamiseks muuks asjaoluks on enamasti ameti ressursipuudus. Praeguses sõnastuses on tegemist äärmiselt ebaõnnestunud normiga, sest see võimaldab riigil oma avalik-õiguslikust rollist tulenevaid kohustusi mitte täita lihtsalt seetõttu, et talle ei eralda selleks piisavat ressursi - isegi siis, kui kodanikkonna poolne nõudlus on suur. Menetluse algatamine peaks olema seadusega ette nähtud kohustus ning MKA-le tuleb tagada vahendid selle kohustuse täitmiseks. Samuti ei tohiks menetlust algatamata jätta esitatud arvamuste põhjal. Kui ka asjaosalised on esialgse arvamuse küsimise käigus, kus nende käsutuses on piiratud teave objekti kohta ning näiteks vildak arusaam muinsuskaitse rollist ja tegevusest, asunud mälestiseks tunnistamise osas eitavale seisukohale, võib olla lahenduseks leevenduste tegemine, mille üle saab arutleda menetluse käigus.</p> <p>Meie pakutud sõnastuses § 16 lg 4 võimaldab ametil jätkuvalt mitte algatada menetlust objektide puhul, millel muinsuskaitselisi väärtusi ei ole ning võtta menetluse käigus arvesse esitatud arvamusi.</p>

		Teeme ettepaneku lihtsustada riigi omanduses oleval maal mälestiste ja arheoloogiliste leiukohtade määramise menetlust.	Lisaks eelöeldule teeme ettepaneku lihtsustada riigi omanduses oleval maal mälestiste ja arheoloogiliste leiukohtade määramise menetlust.
5	Muinsuskaitsevälised uuringud (Otsinguvahendi arheoloogiaväline kasutamine)	<p>Muuta § 29:</p> <p>§ 29. Otsinguvahend ja selle kasutamine</p> <p>(2) Mälestisel, selle kaitsevööndis ja arheoloogilises leiukohas on otsinguvahendi kasutamine lubatud ainult:</p> <p>3) kinnisasja omanikul ja ettevõtjal majandustegevuse raames ehitamise, ehitusgeoloogia, põlluharimise ja metsandusega seotud ülesannete täitmiseks või teistest õigusaktidest tulenevate teadusuuringute tegemiseks, mis ei ole seotud arheoloogilise leiu otsimisega.</p> <p>(3) Käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 2 ja 3 sätestatud juhtudel teavitatakse otsinguvahendi kasutamisest eelnevalt ametit. Ametil on õigus taotleda uuringuaruande esitamist.</p> <p>(4) Väljaspool linna, alevi, aleviku ja küla selgelt piiritletavat kompaktses asustusega ala ning õuemaad, samuti veekogudes on otsinguvahendi kasutamiseks nõutav otsinguvahendi luba, välja arvatud:</p> <p>3) kinnisasja omanikul ja ettevõtjal majandustegevuse raames ehitamise, ehitusgeoloogia, põlluharimise ja metsandusega seotud ülesannete täitmiseks või teistest õigusaktidest tulenevate teadusuuringute tegemiseks, mis ei ole seotud arheoloogilise leiu otsimisega.</p>	<p>Mälestistel, muinsuskaitsealadel, arheoloogilistel leiukohtadel, otsingukeelualadel, arheoloogiaturundlikel aladel ning mujal maastikul viiakse läbi mitmesuguseid uuringuid, mis ei ole arheoloogiapärandi mõttes destruktiivsed, kuid uurijatel on kasutusel otsinguvahendi mõiste alla käivad seirevahendid (nt georadar, akustilised seadmed jms).</p> <p>Uuringu mõiste on MuKS-is sätestatud § 46 ning selle alusel antud määruses. Selle kohaselt ei laiene uuringu mõiste alla muinsuskaitsevälised uuringud, nt geoloogilised või veekogude põhja uuringud. Otstarbekas on seaduses sätestada selliste uuringute tegemiseks sarnane erand nagu praegu on korrakaitisel, kaitseväl, maaomanikul ja ettevõtjal majandustegevuse raames ehitamise, põlluharimise ja metsandusega seotud ülesannete täitmisel.</p> <p>Paljudel puhkudel muul põhjusel tehtud uuringud (nt ehitusgeoloogilised uuringud) annavad muuhulgas infot ka arheoloogiapärandi kohta, mistõttu selliste aruannete koondamine on oluline pärandi efektiivseks haldamiseks – seetõttu võiks olla seaduses sätestatud ameti õigus § 29 lg 2 nõutada juurdepääsu loetletud aladel tehtavate uuringute aruannetele.</p> <p>Veekogud tõsta loetelus lõppu, sest suures pildis ei ole veekogud sedavõrd primaarne probleemkoht, et olla loetelus esikohal.</p>

6	Arheoloogiliste uuringute eest hüvitise saajate ringi laiendamine	Arheoloogilise uuringu hüvitamine tuleb lahti ühendada mälestise, kaitsevööndi või leiukoha staatusest ning laiendada seda kõigile <u>Muinsuskaitseameti poolt määratud</u> arheoloogilistele ja allveearheoloogilistele uuringutele.	<p>Muudatus tagaks kõigile omanikele kindlustunde, et riik ei jäta neid seni teadmata kohas arheoloogilise kultuurikihi ilmnemisel kulusid üksi kandma ning vähendaks samas oluliselt ka Muinsuskaitseameti halduskoormust muististe ajutise kaitse alla võtmise korraldamisel. 2021. aastal tuli selliseid juhtumeid ette u 10, järgnevatel aastatel u samas suurusjärgus, kuid teadmata on nende kaevetööde hulk ja kultuurikihi avastamised, millest kulude hirmus Muinsuskaitseametit ei teavitatud.</p> <p>Kontrollida, kas ka seaduse sõnastus (peatüki pealkirjast johtuvalt) tegelikult vajab muutmist, kuid kindlasti tuleb hüvitise õiguse laiendamiseks muuta § 48 lg 3 alusel antud määrust, mille § 20 sätestab, et hüvitise taotlus esitatakse kultuurimälestiste registri kaudu. Registris saavad avaldusi teha tehniliselt vaid mälestiste, muinsuskaitsealade ja leiukohtade omanikud.</p> <p>Pärandi väljaselgitamiseks (vt meie ettepanek 2, 8) planeeringutele määratud eeluuringud on olulised nii pärandi säilimiseks kui ka omanikele tööde tegemisel arheoloogiapärandi avastamise riskide maandamiseks. Seetõttu tuleb motiveerida omanikke ennetusele, sest tööde käigus ilmnev arheoloogiapärand on kõigile osapooltele keeruline lahendada: arheoloogilised kihid on saanud suuremõõtmeliselt kahjustada, omanike planeeritud tööde graafikud tuleb kahjustega ümber teha ning väga äkiliselt tuleb leida ressursid uuringutele, mille vajadust ja mahtu oleks eeluuringu korral saanud täpsemalt prognoosida.</p>
7	Ühetaoline hüvitis	<p>Muuta § 48 lg 3 alusel antud määruse § 19 järgmiselt:</p> <p>Uuringu tegemise kulu hüvitatakse:</p> <p>1) 100% ulatuses arheoloogilise uuringu (kõik uuringu alaliigid) kulust, juhul kui uuringuobjekti omanik on füüsiline isik, kuid mitte rohkem kui [s.t rohkem kui praeguses määruses olev 1500] eurot. Ettepaneku sisu on suurendada hüvitise määra.</p>	<p>Arheoloogiliste uuringute hüvitamisel ei ole pärandi säilimise seisukohast ja omanike vaates otstarbekas teha vahet arheoloogilise uuringu liigil – arheoloogiline eeluuring on pärandi ja maaomaniku seisukohalt kõige säästvam uuringuliik, kuid hetkel on see määruks vähemal määral hüvitatud kui jälgimine. Samuti pole mõtet eristada arheoloogilise kaevamise ja jälgimise hüvitamist, sest need on sageli põimunud. Uuringu alaliikide sätestamine määruks on seotud omanikele parema ettekujutuse loomisega arheoloogilise uuringu tegemise viisidest, et uuring oleks laiemalt mõistetav ja uuringutele kuluv ressurss paremini planeeritav (aeg, maksumus jms).</p> <p>Ühtlasi juhime tähelepanu, et hüvitise määr (praeguses sõnastuses tuhat viissada eurot) on kasvavas elukalliduses ebapiisav, samuti</p>

			<p>peaks hüvitise määr olema mingisuguses seoses uuringu maksumusega. Kui väga paljud uuringud maapiirkondades on tõepoolest pigem väikesemahulised, paaripäevased ning ühe-kahe inimesega tehtavad, siis uuringud linnades, kalmistutel ning mahukatel (joon)objektidel on oluliselt kallimad. 1500 eurone hüvitis ei ole nende puhul piisav ega vasta eesmärgile, mis uue seaduse kehtestamisel riik endale võttis (hüvitada omanikele muinsuskaitseks kulusid).</p> <p>Vajadusel võib kaaluda suurte maakasutuse sihtotstarvet muutvate arendusprojektide puhul hüvitise piiramist.</p>
8	Planeerimine ja arheoloogiatundlikud alad	Vt punkt 6, vajadusel täiendada MuKS § 61 ja planeerimisseadust	<p>Suur osa juba teada olevast arheoloogiapärandist ei ole jõudnud riigi kaitse alla, kuid samuti pole maastiku senine arheoloogiline uurimine olnud kõikehõlmav (kusagil maailmas pole), mistõttu on maapõues säilumas suur hulk seni teadmata arheoloogilisi leide ja kultuurkihte, mida pole avalikult kättesaadavates registrites ja kaartidel. Samas on teaduslikku teadmist kasutades võimalik teatud tüüpi arheoloogiapärandi paiknemist prognoosida (nt püügimajanduslike perioodide või viljeleva majanduse asustusüksusi, teatud tüüpi matmispaiku jms.).</p> <p>Riiklikes ja kohalikes eriplaneeringutes ja üldplaneeringutes on seetõttu asjakohane arvestada arheoloogiatundlike aladega. Muinsuskaitseamet on suurele osale kohalikest omavalitsustest nende üldplaneeringute menetlemise käigus nimetatud alad määratlenud, kuid edasistes planeeringutes ja loamenetlustes on pärandi säästmiseks vajalik nende alade tähendus õiguslikult sisustada. Peamiseks meetmeks on arheoloogiatundlikele aladele uuringute määramise ja nende hüvitamise õiguse sätestamine, sest vaid nii toimides on võimalik kaitsmata arheoloogiapärandit planeerimisel arvesse võtta.</p> <p>Arheoloogiatundlikele aladele otsingukeelu laiendamise või leiuautasu mitte maksmise osas tuleb läbi kaaluda võimalikud positiivseid ja negatiivseid arengud. Nende alade näol on tegemist peamiselt ajalooliste asustuskeskuste ja nende lähedaste matmispaikadega, kus on suur tõenäosus leidude esinemisele. Arheoloogiapärandi väljaselgitamise eesmärgil võiks hobiotsijate tegevust suunata tõepoolest praeguste teadmiste kohaselt asustuse perifeersematele aladele, kus võib samuti olla arheoloogiapärandi</p>

			<p>elemente, kuid mille avastamiseks pole arheoloogidel ressursi. Kui selline otsingukeeld hakkaks tööle, siis see võiks mõjuda positiivselt MKA leidude töövoole. Negatiivne areng võib olla aga suurem: nii laialdastele aladele otsingukeelu rakendamine võib kaasa tuua leidude varjamist, vale leiukoha esitamist jms. Alternatiiv on arheoloogiatundlikel aladel leiuautasu küsimuses seada sisse koefitsendi-süsteem.</p> <p>Liit toetab pigem mälestiste, leiukohtade ja väikeste, konkreetse muistisega piirnevate otsingukeelualade kehtestamist, sest negatiivne mõju suurtel aladel otsingute keelustamisel on suurem kui võimalik kasu.</p>
9	Arheoloogiliste ja allveearheoloogiliste uuringute luba	<p>Täiendada seadust: § 47' Arheoloogilise ja allveearheoloogilise uuringu luba</p> <p>(1) Arheoloogilise ja allveearheoloogilise uuringu loa taotlus esitatakse ametile või kultuurimälestiste registri kaudu elektrooniliselt. Koos uuringuloa taotlusega esitatakse nõuetekohane uuringukava ametile heaks kiitmiseks.</p> <p>(2) Arheoloogilise ja allveearheoloogilise uuringu loa taotluses märgitakse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uuringu tegija ja tellija andmed; 2) uuringu läbiviimise aeg; 3) ettepanek arheoloogiliste leidude säilituskoha määramiseks; (3) Amet vaatab uuringukava ja loataotluse läbi 10 päeva jooksul, kontrollib uuringu tegija vastavust nõuetele, vajaduse korral määrab uuringu tegemiseks täiendavad tingimused või otsustab uuringu lubatavuse. (4) Amet keeldub uuringu lubamisest, kui: <ol style="list-style-type: none"> 1) uuringukava ei vasta käesolevas seaduses ja selle alusel sätestatud nõuetele; 	<p>Valletta konventsiooni järgi (Artikkel 3 i) on Eesti kohustatud kohaldama niisugust kaevamiseks ja muuks arheoloogiliseks tegevuseks lubade andmise ja järelevalve protseduuri, et hoida ära mis tahes illegaalseid kaevamisi ning arheoloogiapärandi elementide kõrvaltoimetamist.</p> <p>Kuna arheoloogilised leiud kuuluvad riigile ning uuringu käigus hävib arheoloogiline kultuurikiht, siis arheoloogiliste uuringute läbiviimine ei tohiks olla teatisepõhine, vaid loapõhine nagu kõigis varasemates seadustes. Arheoloogiapärand on taastumatu ressurss ning seda ei tohiks hävitada teatise alusel (uurimise käigus arheoloogia hävib, dokumenteeritult, kuid siiski).</p> <p>Teeme ettepaneku kehtestada arheoloogilisele uuringule loakohustus, sest teatise nõue, mis kehtestati 2019. aastal, on segadust loov ja arheoloogiapärandi hoiu vajadusi mitte arvestav. Lisaks sellele on praegu kehtiva teatise nõuetes ja hüvitise maksmise korras sees ebakõlad. Nii võib teatise kavandatud tegevusi teha kahe aasta jooksul, samas tuleb fikseerida välitöö aeg, mille lõppedes hakata arvutama uuringuaruande esitamist ning hüvitise saamise õigust.</p> <p><u>Loakohustus puudutab vaid arheolooge (uuringu tegijaid) ning selle ettepaneku – mitte muuta loakohustust teatiseks – tegid praegu kehtiva seaduse menetlemise ajal arheoloogid ise, sh Riigikogus korraldatud kuulamisel. Teeme sama ettepaneku uuesti.</u></p>

		<p>2) uuringu tegijal ei ole uuringu tegemiseks vajalikku kvalifikatsiooni;</p> <p>3) uuringu tegemisega võib tekkida oht mälestisele või muinsuskaitsealal asuva ehitise säilimisele.</p> <p>(5) Uuringuloal sätestab amet muuhulgas:</p> <p>1) uuringuaruande esitamise tähtaja,</p> <p>2) leitavate arheoloogiliste leidude säilituskoha ning leidude üleandmise tähtaja säilitusasutuse nõusolekul.</p> <p>3) täiendavad nõuded arheoloogiliste leidude või tarindite konserveerimisele.</p> <p>(6) Uuringuloa taotluse korra ja loa vorminõuded kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.</p>	<p>Arheoloogiliste uuringute puhul on kehtivas seaduses sätestatud kõikide uuringute aruannete esitamise tähtaeg 3 kuud ebarealistlik järgmistel põhjustel: 1) uuringute käigus kogutud leidude konserveerimine ning struktuuride ja proovide analüüsimine on aeganõudev; 2) arheoloogilised päästetööd toimuvad küll aastaringelt, kuid siiski 2/3 neist toimub aprillist oktoobrini. Päästeuuringuid tegevate arheoloogide hulk ei ole suur, mistõttu on maaomanikele oluline, et välitööd saaksid tehtud neile sobilikul ajal, mistõttu on arheoloogide töötsükkel determineeritud – soodsate ilmadega tehakse välitöid (sest omanikud tahavad enamasti just sellel ajal kaevata ja ehitada) ning vaikselt (talve)perioodil koostatakse aruandeid. Otstarbekas on pöörduda tagasi varasemate aastakümnete jooksul välja kujunenud praktikale määratleda uuringuaruande tähtjaks aasta välitööde lõpust. Määruses on sätestatud, et <u>hüvitist on võimalik maksta ka vahearuande põhjal</u>, mis tuleb uurijal esitada pärast välitööde lõppu, loal kokku lepitava (nt 3 kuud) jooksul.</p> <p>Redaktsiooniliselt teeme ettepaneku sätestada, et arheoloogiline uuring on üldmõiste arheoloogilise ja allveearheoloogilise uuringu kohta. Allveearheoloogilise uuringu terminit kasutada vaid olukorras, kus see vajab erandit.</p>
10	Pädevus	<p>Täiendada/täpsustada:</p> <p>§ 71 Pädevustunnistuse taotlemine, andmine ja andmisest keeldumine:</p> <p>2) tegutsenud soovitud tegevusalal vähemalt neli aastat viimase 10 aasta jooksul;</p> <p>3) kui soovitud tegevusalal pidevast tegutsemisest on möödunud rohkem kui 10 aastat, tuleb enne pädevustunnistuse taotlemist tegutseda pädeva isiku juhendamisel vähemalt üks aasta;</p>	<p>Selleks, et tagada võrdsed võimalused erialaselt sisuliselt pädevatele isikutele tuleks leevendada pädevustunnistuse saamise eeldust. See tõenäoliselt ei käi mitte ainult arheoloogide, vaid ka kõigi teiste erialade esindajate kohta. Elus on olukordi, kus inimene ei saa teha otsuseid ainult oma erialaste soovide järgi, vaid muudest ühiskondlikest, sotsiaalsetest, perekondlikest, tervislikest vms kaalutlustest (nt pikemat aega vältav lapsehoolduspuhkus, omastehooldus, võitlus raske haigusega, erialase töö puudumine).</p> <p>Erialade areng on kahtlemata erinev, kuid suuri murrangulisi muutusi meetodites ja praktikas 10 aasta jooksul pigem ei tule ette sellisel määral, et õpitud viisil ei saaks uuringuid teha. Seetõttu oleme oma ettepanekus lähtunud sellest ajavahemikust. Seevastu kui erialase väljaõppe (arheoloogia puhul magistrakraadi kaitsmine) ja vähemalt 4 aastat väldanud praktika ning pädevustunnistuse taotlemise vahe on pikem kui 10 aastat, on otstarbekas oma oskusi enne pädevustunnistuse taotlemist</p>

			<p>uuendada: töötada mõnda aega kellegi teise juhendamisel ja/või läbida täiendkoolitusi.</p> <p>Arvestades arheoloogiliste uuringute eripära, peab olema kõigile ka üheselt mõistetav, mida loetakse tegutsemiseks – uuringud on sageli projektipõhised ja kui uurija ei tööta täiskohaga arheoloogilisi uuringuid teostavas ettevõttes, ei ole võimalik ka näidata alalist töötamist/tegutsemist. Oluline on, et pädevust taotleval isikul on ette näidata arheoloogiliste uuringute eri osade läbiviimise oskus (eri tüüpi muististel välitöö juhtimine, aruande koostamine, leidude uurimine, korrastamine või selle organiseerimine jms) – seda saab tõendada ühelt poolt aruande kaaskoostajana ning teisalt töid juhtinud pädeva isiku kinnituskirjaga.</p>
		Täiendkoolituse nõue pädevusloa pikendamisel	<p>Eesti on liitunud nii Valletta kui ka Faro konventsioonidega, millest viimane ütleb väga selgelt, et Eesti riik on kohustatud edendama täiendõpet ning teadmiste ja oskuste vahetamist nii haridussüsteemi siseselt kui ka väliselt (Artikkel 13 d).</p> <p>Täiendõpet on vaja ka arheoloogidele, sest valdkond uueneb. Pidevalt tekib uusi analüüsivõimalusi ning täiendkoolitused on vajalikud, et kümnekond või rohkem aastat tagasi ülikooli lõpetanud arheoloogid oleksid kursis kaasaegse arheoloogia võimalustega. Seni on MKA korraldanud iga aasta veebruaris vabatahtlikku täiendkoolituspäeva, kuid see ei ole piisav, sest uurijad, kes seda enim vajaksid, neil ei osale.</p> <p>Pidev enesetäiendamine tuleb siduda pädevusega, nt pädevustunnistuse uuendamisel tuleb lisaks vahepeal tehtud töödele ette näidata ka x tundi täiendõppe läbimist. Sarnane süsteem on näiteks keskkonnamõtjude hindajail (vt KeHJS § 15) ja geoloogidel (neil küll kutse).</p>
11	Arheoloogiamälestised ja kaitsevöönd	<p>Täiendada § 52:</p> <p>(1) Tööde tegemise luba on nõutav kinnismälestise, muinsuskaitsealal asuva ehitise, arheoloogiamälestise kaitsevööndis ehitusprojekti või tegevuskava alusel konserveerimiseks, restaureerimiseks ja ehitamiseks</p>	<p>Arheoloogiamälestiste puhul ei ole võimalik ilma neid läbi kaevamata teha kindlaks nende täpseid piire, mistõttu võib muistisega seonduvat kultuurikihti lasuda ka kaitsevööndis (vt MuKS § 14 lg 3) ning isegi väljaspool seda. Sellest tulenevalt ei ole uuringute määramisel vahet mälestise ja kaitsevööndi alal.</p>

		<p>ning mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise ilme muutmiseks.</p> <p>/.../</p> <p>(3) Lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatule on tööde tegemise luba nõutav:</p> <p>1) kõrghaljastuse rajamiseks, raie-, kaeve- ja muudeks pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud töödeks ning maaharimiseks arheoloogiamälestisel, selle kaitsevööndis, ajaloolises looduslikus pühapaigas, ehitismälestisest pargis, ajaloomälestisest lahingupaigas, kirikuaias, kalmistul ja muinsuskaitsealal;</p> <p>2) haljastustöödeks ehitismälestisest pargis, kirikuaias, kalmistul ja ajaloolises looduslikus pühapaigas;</p> <p>3) maapinna ettevalmistamiseks metsaseaduse tähenduses arheoloogiamälestisel, selle kaitsevööndis ja ajaloolises looduslikus pühapaigas.</p> <p>/.../</p> <p>(7) Tööde tegemise luba ei ole nõutav:</p> <p>/.../</p> <p>3) käesoleva paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tööde puhul ulatuses, milles on tehtud leevendusi mälestiseks või muinsuskaitsealaks tunnistamise õigusaktis või kultuurimälestiste registris;</p> <p>4) kui amet on teisele haldusorganile antud kooskõlastuses seda märkinud.</p>	<p>Muinsuskaitseameti halduskoormus kasvas pärast 2019. aasta seaduse kehtima hakkamist märgatavalt ning selgitused maaomanikele ja nende asjaajamine riigiga ei läinud mitte lihtsamaks ja selgemaks, vaid keerulisemaks (kui töö toimub mälestisel, peab omanik esitama loataotluse, kui kaitsevööndis, siis teatise, kui mõlemal alal, siis loataotluse).</p> <p>Teeme ettepaneku arheoloogiamälestise ja selle kaitsevööndi puhul kaotada erisus ning sätestada nii mälestise kui ka kaitsevööndi alal kaeve- ja muul moel pinnast mõjutavatele tegevustele ühtne loamenetlus. Loamenetluse puhul on võimalik maaomanikku paremini nõustada kaevetööde ala planeerimisel, et säästa kõige teaberohkemaid kultuurikihi alasid – säästmine on nii maaomanike huvides (ressursside kokkuhoid) kui ka arheoloogiapärandi huvides (kaevetööde käigus kultuurikiht hävib).</p> <p>Samuti teeme ettepaneku tuua maaharimine tagasi kooskõlastavate tegevuste hulka arheoloogiamälestisel, selle kaitsevööndis ja looduslikul pühapaigal. Paljude mälestiste puhul saab seda kitsendust leevendada, kuid on muistiseid, kus seda teha ei saa või kus olukord maakasutuse käigus ajapikku muutub – vajadus võib ilmnedu mälestiste seisukorra üle vaatamisel (näiteks maa-alused kalmistud, kus intensiivne maaharimine on põhjustanud erosiooni ja aasta-aastalt küntakse seetõttu üha rohkem luustikke üles).</p> <p>Varem tehti kitsendustesse leevendusi kaitsekohustuse teatisega, kuid sellist dokumenti enam kehtiv seadus ette ei näe (kõigi võimalike leevenduste tegemine on seotud mälestiseks tunnistamise õigusaktiga), mistõttu tuleb mälestise säilimisega seotud kitsendustesse leevenduste tegemine ja nende lõpetamine muuta operatiivseks (märkida neid kultuurimälestiste registris) - sest vajadus on operatiivne. Alternatiiv on pidevalt panna ette ministrile kaitse alla võtmise dokumendi muutmist (ülemäärane bürokraatia, mis ei ole operatiivne).</p>
	Teised mälestised ja nende kaitsevöönd ning arheoloogiliste uuringute määramine	<p>Ettepanek: mitte siduda uuringuliiki mälestise liigiga. Vajadusel seadust muuta.</p>	<p>Muinsuskaitseadus § 14 lg 2 p 3 sätestab, et kinnismälestise (st mitte ainult arheoloogiamälestise) kaitsevööndi eesmärk on kinnismälestist ümbritseva arheoloogilise kultuurikihi säilimine. Seaduse seletuskirja (1. lugemine) kohaselt pole visuaalse vaatlusega arheoloogiamälestistel või arheoloogiapärandi elemente (kultuurikihte, ehitiste jäänuseid, esemeleide) sisaldavatel</p>

			<p>teistel mälestiseliikidel (nt mõisad või linnalised asulad, mis on kasutusele võetud keskajal, samuti kirikute ja kalmistute alad) arheoloogilise kultuurikihi või kultuuriväärtusega asjade leviala kindlaks tegemine võimalik. /.../ Seetõttu käsitletakse ülalkirjeldatud mälestiste puhul kaitsevööndit kui ala, kus kaevetöödel tuleb arvestada arheoloogiapärandi elementide ilmnemisega ning tagada nende uurimine või säilitamine.</p> <p>Praegu kehtiva seaduse § 58 lg 3 on võimalik tõlgendada nii, et vaid arheoloogiamälestise, ajaloolise loodusliku pühapaiga, ajaloomälestisest kalmistu ja kirikuaia ning ehitismälestisest pargi kaitsevööndis tuleb raie-, kaeve- ja muude pinnase teistsaldamise või juurdeveoga seotud tööde tegemiseks saata ametile teavitust. Sama paragrahvi lõige 4 sätestab, et kui kinnismälestise kaitsevööndi eesmärk on arheoloogilise kultuurikihi säilitamine, tehakse vajaduse korral ehitamisel või kaeve- ja muude pinnase teistsaldamise või juurdeveoga seotud tööde tegemisel uuring. Seaduse seletuskirja kohaselt on nt keskajal rajatud mõis kahtlemata üks selline koht, kus kaitsevööndi eesmärk on arheoloogilise kultuurikihi säilitamine. Ajal, kui seda sorti ehitise- või ajaloomälestised kaitse alla võeti, kehtis muinsuskaitse seadus, mille alusel oli võimalik iga liiki kinnismälestiste ja nende kaitsevööndis toimuvatele kaevetöödele arheoloogilist uuringut määrata, mistõttu ei saa eeldada, et mälestiseks tunnistamise või ühise kaitsevööndi määramisel oleks käskkirjades arheoloogilise kultuurikihi säilitamise eesmärki eraldi esile toodud. Kui praegu kehtiva seaduse alusel ei ole võimalik teist liiki kinnismälestistele või nende kaitsevööndisse arheoloogilisi uuringuid määrata, siis teeme tungiva ettepaneku algselt vastavasisuline seaduseparanduse menetlus. Alternatiiv on lisada arheoloogiamälestise liik kõigile keskajal rajatud kirikutele, mõisatele, linnustele jms, kuid see on arusaamatu bürokraatia tekitamine niigi väheste ressurssidega tegutseva MKA jaoks. MKA-s töötavad oma valdkonda tundvad spetsialistid ning uuringuid määratletakse kaalutletult ja vajaduspõhiselt.</p>
12	Veealune kultuuripärand	<p>§ 32 täpsustada sõnastust:</p> <p>(2) Sisevetes, territoriaalmeres, piiriveekogus või majandusvööndis tehakse enne ehitamise, sealhulgas</p>	<p>Väike muudatus kahe sõna lõpus – „e“ lisamine – uuring tuleb teha kavandamisega käsikäes. Kui ehitusprojekt jms on juba olemas ja kehtestatud, siis muudatusi enam sisse viia ei ole võimalik ja seaduse punkt (uurida ennetavalt, et saaks planeeringus arvestada</p>

		<p>rajatise ja seadmestiku paigaldamise või veealuse kultuuripärandi säilimist ohustada võiva muu tegevuse kavandamist uuring.</p> <p>(3) Uuringu määramisele ja uuringu tegemisele kohaldatakse käesoleva seaduse §-des 46–48 sätestatud. Nimetatud uuringu kulu, kui see toimub avalikus veekogus ja/või majandusvööndis, ei kuulu hüvitamisele käesoleva seaduse § 48 lõike 2 alusel.</p>	<p>ja pärand uue rajamisel vähem kahjustada) oma esialgset otstarvet ei täida.</p> <p>§ 32 lg 3 olemasolev määratlus käib kõigi siseveekogude kohta ja tekitab kinnistu omanikule olukorra, kus ta ei saa ameti poolt määratud uuringuga toetust taotleda – see on ebaõiglane ja hüvitise mitte saamise peaks kitsendama ainult avalikule veekogule ja majandusvööndile.</p>
13	Veekogu	Seaduses asendada vastavates paragrahvides veeala – veekogu (või veekogu põhi)	Veeala on kasutusel akvatooriumi tähenduses. Termin veekogu on muinsuskaitse seaduse kontekstis kohasem, sest veealune kultuuripärand asub veekogudes, nende põhjas, põhjaladestustes.
14	Sukeldumisluba	<p>§ 42. Juurdepääs veealusele mälestisele ja arheoloogilisele leiukohale</p> <p>(1) Veealusel mälestisel, selle kaitsevööndis ja arheoloogilises leiukohas on sukeldumine lubatud ameti sukeldumisloaga või majandustegevuse raames tegutseva sukeldumisteenust pakkuva ettevõtja juhendamisel.</p> <p>§ 42. Juurdepääs veealusele mälestisele ja arheoloogilisele leiukohale</p> <p>(1) Veealusel mälestisel, selle kaitsevööndis ja arheoloogilises leiukohas on sukeldumine lubatud ameti sukeldumisloaga või majandustegevuse raames tegutseva sukeldumisteenust pakkuva ettevõtja juhendamisel.</p> <p>(2) Veealusele mälestisele sukeldumise luba on õigus saada füüsilisel isikul, kes on vähemalt 18-aastane ja kes on läbinud mälestisele sukeldumise koolituse ja teadmiste kontrolli.</p> <p>§ 42 lg 3 Sukeldumisloa annab amet. Sukeldumisluba antakse 5 aastaks.</p>	Muuta sukeldumisload sarnaselt pädevustunnistustele ja otsingulubadele tähtajaliseks (5 aastat). Sarnaselt otsinguloale sätestada teadmiste kontroll uue loa taotlemisel.

		(5) Sukeldumisloa taotlemise, andmise, sellest keeldumise, kehtetuks tunnistamise ning sukeldumisest teavitamise tähtsajad, teavitamisel esitatavad andmed ja teavitamise korra ning mälestisele sukeldumise koolituse ja teadmiste kontrolli korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.	
15	Otsinguvahendi kasutamise koolitus	<p>§ 29 lg 12 Otsinguvahendi loa taotlemise ja andmise korra, otsinguvahendi loa vormi, otsinguvahendi kasutamise kavatsusest eelneva teavitamise nõuded, nõuded otsinguaruandele ja selle esitamisele ning nõuded koolitusele kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.</p> <p>(5) Otsinguvahendi luba on õigus taotleda füüsilisel isikul, kes on vähemalt 18-aastane ja läbinud otsinguvahendi kasutamise teadmiste kontrolli.</p> <p>(12) Otsinguvahendi loa taotlemise ja andmise korra, otsinguvahendi loa vormi, otsinguvahendi kasutamise kavatsusest eelneva teavitamise nõuded, nõuded otsinguaruandele ja selle esitamisele ning nõuded otsinguvahendi kasutamise koolitusele ja teadmiste kontrollile kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.</p>	<p>Seaduses ja määruses sätestada nõuded koolituse ja teadmiste kontrolli sisule, mitte koolitajale.</p> <p>Kaaluda võiks otsinguvahendi kasutajate teadmiste kontrollijaks ametit ning kehtestada nõue läbida uus teadmiste kontroll uue loa taotlemisel (alternatiivne ettepanek: nt 10 aasta möödumisel). Teadmiste kontroll võiks sisalduda loamenetluseks kehtestatud riigilõivus.</p> <p>Kui muinsuskaitseametil oleks võimekus viia läbi leiukohtade dokumenteerimise ja päästeuuringuid, siis oleks otstarbekas täiendada koolituse sisu nõuet kohustusliku praktikaga leiukohtade uurimisel (nt x tundi/päeva).</p>
16	Vastutus – arheoloogiline kultuurikiht	<p>§ 34 lg 2 teine lause: Arheoloogiamälestise, selle kaitsevööndi ja arheoloogilise leiukoha puhul on kahju oluline, kui kaevatud on segatud arheoloogilise kultuurikihi või selle täielise iseloomuga pealmistes ladestustes</p> <p>§ 34 lg 3 teine lause: Arheoloogiamälestise, selle kaitsevööndi ja arheoloogilise leiukoha puhul on kahju suur, kui kaevatud on segamata arheoloogilise kultuurikihi ladestustes, pinnasest on võetud välja arheoloogilisi leide või on rikutud ehituskonstruksioonide, vrakkide ja muu sellise jäänuseid.</p>	<p>Arheoloogiline kultuurikiht (§ 6) on arheoloogiapärandi kaitse seisukohalt kõige olulisem infokandja. Selle kahjustamine kas kihtide segipööramise või leidude väljanõppimise teel, rääkimata hävitamisest – on süütegu avaliku hüve vastu, olenemata, kas kultuurikiht lasub mälestisel, kaitsevööndis või leiukohas, tegelikult ka otsingukeelualal või veel kaitse alla võtmata paigas. Seetõttu tuleb nii Muinsuskaitseaduses kui ka karistusseadustikus tuua selgus vastutusse selle hüve rikkumise või hävitamise eest.</p> <p>Teeme ettepaneku, et Muinsuskaitseametile delegeeritakse olulise kahju ja ettevaatamatusest tekitatud olulise kahju süütegude menetlemine.</p>

		<p>§ 83 Arheoloogiapärandiga seotud nõuete rikkumine.</p> <p>KarS § 204 lg 1: (1) Kultuurimälestise, arheoloogilise kultuurikihi, museaali või muuseumikogu rikkumise või hävitamise eest, kui sellega on tekitatud suur kahju, – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.</p> <p>KarS § 205 lg 1: Võõra asja, kultuurimälestise, arheoloogilise kultuurikihi, museaali või muuseumikogu rikkumise või hävitamise eest ettevaatamatusest üldohtlikul viisil või kui sellega on tekitatud suur kahju, - karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.</p> <p>Lisada: Arheoloogilisele kultuurikihile tekitatud kahju hüvitamine hõlmab:</p> <p>1) kahjustatud muistise dokumenteerimise, kahjustamise läbi ohustatud ala uurimisega ja muistise seisundi stabiliseerimisega seotud kulude katmist ja</p> <p>2) kahjusummat määras, mis kulunuks hävitatud kultuurikihi teaduslikuks läbiuurimiseks (vastavalt arheoloogiamälestiste eksperdinõukogu hinnangule)</p>	<p>Leiame, et trahviühik arheoloogilise kultuurikihi teadliku rikkumise eest (200) on arvestades teaduslikule teabele tekitatud kahju tagasipööramatust ning leidude musta turgu ebaproportsionaalselt väike.</p> <p>Lisaks tahtliku, ettevaatamatusest või teadmatuses tehtud olulise või suure kahjuga süüteo eest vastutusele võtmisele tuleb muinsuskaitseaduses sarnaselt looduskaitseadusele sätestada ka kahju hüvitamise kord. Arheoloogilise kultuurikihi lõhkumisel on muistis olukorras, kus veel säilinud kultuurikihi elemendid on paljandunud, edasisele hävimisele, sh rüüstamine, avatud. Muistise seisundi stabiliseerimiseks tuleb kiiremas korras viia läbi lõhutud osade dokumenteerimine, arheoloogiliste leidude kokkukogumine ning edasiste varingute ja erodeerimise vältimiseks lõhutud koha katmine, kindlustamine. Seetõttu leiame, et võttes eeskujuks looduskaitseaduse, mis lisaks karistusele seaduserikkumise eest sätestab ka kahju hüvitamise nõude, tuleks sama lähenemist rakendada ja muinsuskaitstes. Arheoloogiapärandile tekitatud kahju on küll pöördumatu, kuid kahjustuse kumuleerumist on võimalik ära hoida viivitamatu tegutsemisega (uurimine, dokumenteerimine), mistõttu on õige hüvitis siduda uuringu maksumusega. See hoiaks ära ka olukorrad, kus tööde tellija saaks kalkuleerida, et trahvi maksmine tuleb odavam kui uuringu tellimine.</p>
17	Vastutus – arheoloogilised leiud	<p>Muuta:</p> <p>§ 27 Arheoloogilise leiuga seotud kohustused:</p> <p>(1) Arheoloogilise leiu tunnustega asja leidja või ära tundja on kohustatud leiust viivitamata teatama Muinsuskaitseametile.</p> <p>(2) Leidja või asja ära tundja peab säilitama leiu muutmata kujul. Arheoloogilist leidu ei tohi puhastamise, haljastamise, murdmise või muul teel rikkuda ega selle üksikuid osi üksteisest eemaldada.</p>	<p>Selgelt tuleb seaduses sisustada vastutus arheoloogiliste leidude omastamise eest (§ 24 lg 4 - Arheoloogilist leidu ei saa heauskselt omandada).</p> <p>Arheoloogilised leiud on äratuntavad, isegi olukorras, kui pole võimalik enam teada saada täpset leiukohta ega -aega. Arheoloogilised leiud on ka need asjad maapõues, mis ei ole veel leitud, st päevavalgele tulnud. Osa arheoloogilisi leide omavad äärmiselt kõrget säilitamisväärtust ning osa puhul piisab teabest nende olemasolu kohta (s.t piisab leiu ja selle päritolu dokumenteerimisest) – mõlemal puhul on see ekspertide otsus.</p>

	<p>(3) Leidja peab asja jätma kuni Muinsuskaitseametile üleandmiseni leiukohta. Leidja võib leitud asja leiukohast eemaldada ainult ameti nõusolekul või juhul, kui asja säilimine satub ohtu.</p> <p>Lisada: Arheoloogilise leiu omastamise eest karistatakse rahaträhviga, mille määr on vastavuses arheoloogilise eseme kultuuriväärtusega.</p> <p>Lisada: Arheoloogilise leiu turustamist rahvusvahelistel oksjonitel või illegaalsetes müügivõrgustikes karistatakse vabadusekaotusega ühest kuni viie aastani ja riigile kuuluva vara konfiskeerimisega. Vastav parandus ka karistusseadustikku.</p> <p>§ 28 lg 1 täiendada Muinsuskaitseameti õigust määrata leiuautasu ka leiu riigile üle andjale</p> <p>§ 28 lg 3 täiendada Muinsuskaitseameti õigust võõrandada leidu mitte ainult leidjale, vaid ka riigile üle andjale</p>	<p>Praegu on seaduses leidudest teatamise kohustus ainult leidjal. Meie ettepaneku kohaselt laieneb vastutus, mis sätestatud § 83, ka leidude vahendajatele.</p> <p>Illegalse detektorismi toimimist toetavad suuresti illegaalsed turundusvõrgustikud, mille kaudu vahendatakse arheoloogiapärandit välismaistele oksjonitele. Sellist tegevust ohjavad sätted on Muinsuskaitseseaduses vaja selgesti sõnastada; seaduserikkumised tuleb siduda tõsiselt heidutavate karistumääradega.</p> <p>Osa leide on müüki jõudnud kahtlemata teadmatuses (leidja ei adu, et tegemist on arheoloogilise leiuga), kuid osa kindlasti teadlikult, mõlemad kasutavad ära seaduses olevat näilist tühimikku.</p> <p>Palju arheoloogilisi leide on jõudnud leidjatelt vahendajatele ning neilt ostu-müügi-keskkondadesse ning praegu pole õiguslikult olnud võimalik seda tegevust tõkestada ega sellega tegelejaid vastutusele võtta.</p> <p>Lisaks vastutuse selgele määratlemisele, on oluline paindlikkus, sest maailm ei ole must-valge ning ka arheoloogiliste leidude ringluses ei ole tegemist alati pahatahtliku seaduse eiramisega.</p> <p>Arheoloogilised leidude riigile kuulumise määratlemine lähtub soovist tagada võimalus meie ala varasema ajaloo uurimiseks. Seetõttu on otstarbekas leidjaid ning ajaloohuvilisi vanavara vahendajaid/müüjaid, kes erinevalt paljudest leidjatest kahtlemata mõistavad selgemalt asja arheoloogilist ja kultuuriväärtust, ergutada arheoloogiapärandit väärtustavale käitumisele ja nende kätte jõudnud leidudest teavitamisele ning riigile üle andmisele. Motivaatoriks võib olla õigus leiuautasule või leidude võõrandamiseks. Vahendajatele leiuautasu määramine saab olema tõenäoliselt pigem erandjuhtum ja rakendatav vaid äärmiselt haruldase ja selgelt tuvastatava päritoluga leidude puhul, kus leiu teaduslik väärtus on ülikõrge ja leid väärrib seetõttu kindlasti säilitamist riiklikus kogus. Leidude võõrandamine üleandjale tagab ühelt poolt leidude kohta käiva info jõudmise riigile (teaduseni), kuid samas võimaldab vältida esemeuurimise mõttes vähese</p>
--	---	--

			<p>potentsiaaliga ning ebaselge päritoluga materjali kuhjumist muuseumidesse.</p> <p>Juhime tähelepanu ka asjaolule, et Eesti on ka arheoloogiliste esemete ebaseadusliku ostu-müügi transiitmaa. Siseriiklikud seadused tuleb sõnastada nii, et Eesti saaks täita endale konventsioonidega võetud kohustusi – arheoloogiliste esemete puhul peab olema selgelt mõistetav, et Eesti ametkonnad saavad menetlust alata ka muude kui kindlalt Eestist pärinevate arheoloogiliste leidude ostu-müügi uurimiseks.</p>
18	Menetlustähtajad	<p>§ 19 (1) Mälestiseks tunnistamise otsustab valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga, kuulates ära Muinsuskaitse Nõukogu seisukoha. Käskkiri mälestiseks tunnistamiseks või mitte tunnistamiseks tuleb anda /kolme kuu, kuue kuu, ühe aasta/ jooksul alates Muinsuskaitse Nõukogu seisukoha esitamisest“.</p>	<p>Peame oluliseks, et mälestiseks tunnistamise protsess tervikuna oleks seotud kindla ajaga. Muinsuskaitse Nõukogusse esitab amet mälestiseks tunnistamise eelnõu menetluse lõppjärgus, st pärast asjaosaliste kaasamist. Nõukogu võib teha täiendavaid ettepanekuid, mis toovad kaasa menetluse pikendamise ja uued kaasamised, kuid enamasti see nii ei ole. Menetluse lõpu ja otsuse vaheline aeg tuleks määratleda. (Nt 3 või 6 kuud, maksimaalselt 1 aasta).</p> <p>Seaduses on sätestatud ametile mitmeid tähtaegu, kuid kaasatavatele mitte (vt nt § 16 lg 3 – arvamuse andmiseks antakse piisav tähtaeg). Teeme ettepaneku ka kaasatavatele antavad tähtajad seaduses sätestada.</p>
19	Leidude konserveerimine	<p>§ 30 Arheoloogiliste leidude säilitamine.</p> <p>Ettepanek: lisada praegusele sõnastusele (lg 3): „Amet on kohustatud andma konserveerimist vajavad leiud üle pädevale asutusele konserveerimiseks hiljemalt 6 kuu jooksul alates leidmise hetkest.“</p>	<p>Riigile üle antavate detektorileidude suure hulga tõttu – aastas lisandub neid keskmiselt 4000 – puudub Muinsuskaitseametil piisav ressurss nende haldamiseks ja konserveerimiseks. Kuna muude töölõikude suure mahu tõttu ei suudeta leide konserveerimisega tegelevatele asutustele üle anda, jõuavad paljud esemed konserveerimisele kuni paari-aastase hilineumisega, olles selleks ajaks veelgi enam lagunenu. Ka ei ole arheoloogia konserveerimislaborite ressurss vastavuses detektorileidude hulgaga, mis tekitab pikad järjekorrad. Kõik see aeglustab ekspertiiside korraldamise protsessi. Kuna ka eksperdihinnangute saamine arheoloogidelt on leidude suure hulga tõttu ajamahukas tegevus, on tagasiside andmine leidjale sageli muutunud aastate pikkuseks, mis kahandab Muinsuskaitseameti ja riigi mainet ning</p>

			usaldusväärsust koostööpartnerina detektoristide seas. Probleem kuhjub aastast aastasse.
20	Otsinguteatis ja maaomanik	Otsinguteate automaatne edastamine maaomanikule	Otsinguvahendi kasutamise loa omanikud on otsingule minnes kohustatud esitama kultuurimälestiste registri kaudu otsinguteate ja pärast aruande (§29 lg 11). Teeme ettepaneku, et nii teade kui aruanne oleks kohe süsteemselt edastatud maaomanikule. See infotehnoloogiline lahendus kindlustaks maaomanike teadlikkuse otsimisest ja leidmisest, samuti võimaldaks see luua kiirema menetluse arheoloogiliste leiukohtade määramiseks.
21	Leiukoha täpsustamine	Ettepanek: §25 lg 1 Arheoloogiline leiukoht on maaala või veekogu põhi, kust on leitud arheoloogilisi leide, inimluid, või on teada ajalooliste ehituskonstruktsioonide jäänuseid või muid arheoloogilisele kultuurikihile osutavaid elemente ja mis võib neid elemente jätkuvalt sisaldada.	Kohtades, mis vajaksid arheoloogilise leiukohana kaitse alla võtmist, ei pruugi olla välja tulnud (veel) seaduse mõttes arheoloogilisi leide, kuid on teada arheoloogilise kultuurikihi elementide olemasolu. (Näitena võib tuua Põhjasõja aegse “Rootsi kantsi” Perjatsi ja Pimestiku küla piiril Ida-Virumaal - sealt ei ole toodud arheoloogilisi leide, kuid kindlustuse struktuurielemendid on maastikul ilmekalt näha. Objekt vastab kindlasti ka mälestise kriteeriumidele, kuid selleks, et piirata sellistes kohtades otsinguvahendi kasutamist, tuleks see esimesel võimalusel leiukohaks tunnistada ning hiljem jõuda mälestiseni.)
22	Mälestiseks ja leiukohaks tunnistatava ala piiritlemine	Ettepanek: täpsustada § 19 lg 2 punkt 1 - vähemalt arheoloogiamälestiste ja looduslike pühapaikade osas määrata, et kaitsekorralduse eesmärk on hõlmata mälestisena teadaolev/tunnustatud tervik.	Mälestiseks tunnistatav muistis peab hõlmama kultuuriväärtuslikku maa-ala tervikuna. Maardu külas asuva Hiiemetsa menetlus lõi vastuvõetamatu pretsedendi, kus mälestise piiri määramisel ei arvestatud tunnustatud ekspertiiside alusel määratletud kultuuriväärtusliku maa-ala kogu ulatust. Sarnast printsiipi kasutades võib tekkida olukord, kus nt mälestisest linnamüür hõlmab ainult osa sellest või mälestiseks tunnistatud matmispaik ainult osa matuseid. Tunnistades mälestiseks vaid osa muistisest kahaneb terviku teadus- ja kultuuriväärtus. Arheoloogiapärane ehk varasemate inimeste tegevuse jäljed on aegade käigus niigi säilinud fragmentaarselt. Ilma uuringuteta pole võimalik hinnata, milline osa muistisest on suurema/väiksema kultuuriväärtusega ja see ei ole kaitse alla võtmise eesmärk. Muistise tegelik maa-ala ei saa ega tohi olla mälestiseks tunnistamisel kompromisside otsimise koht - ühiskondliku hüve kandmise koormise leevendused üksikisikule tuleb leida toetuste ja hüvitiste jms abil.